

УДК: 332.1:351.72(477)

JEL Classification: H77, R58, O18, P35

DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2025.14\(47\).57-66](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2025.14(47).57-66)

І.В. Забажан, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

Економічна децентралізація в Україні: здобутки, ключові виклики та світовий досвід

Мета статті полягає у комплексному дослідженні процесу економічної децентралізації в Україні в контексті сучасних викликів глобальної нестабільності та необхідності формування ефективної системи управління регіональним розвитком. У центрі уваги перебувають проблеми розподілу повноважень між центральною та місцевою владою, визначення оптимальної моделі управління, здатної забезпечити сталий соціально-економічний розвиток громад. Дослідження ґрунтується на розумінні децентралізації як інструменту підвищення ефективності використання ресурсів, зміцнення місцевого самоврядування та розвитку демократичних інститутів, що сприяють забезпеченню добробуту населення та зменшенню асиметрії соціально-економічного розвитку регіонів.

У статті здійснено системний аналіз теоретичних засад децентралізації, визначено її ключові форми — фінансову, політичну та адміністративну — і простежено еволюцію наукових підходів до її реалізації, зокрема в працях В. Оутса, Р. Масгрейва, Ч. Тібу та українських дослідників. На основі порівняльного аналізу міжнародного досвіду (Німеччини, Франції, Польщі, Данії, Швеції) виявлено закономірності та особливості реформування адміністративно-територіальних систем, що стали орієнтиром для України. Висвітлено хід української децентралізаційної реформи після 2014 року, її вплив на підвищення фінансової автономії місцевих бюджетів, розвиток інституцій місцевого самоврядування, а також на якість надання суспільних послуг у сферах освіти, охорони здоров'я та соціальної політики. Проаналізовано фінансові результати реформи, зміни у структурі доходів місцевих бюджетів, динаміку створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ) та чинники, що впливають на їх ефективність.

У результаті дослідження доведено, що децентралізація в Україні стала одним із найважливіших чинників демократизації суспільства, підвищення ефективності управління та зміцнення економічної самодостатності територій. Водночас виявлено низку проблем, серед яких — нерівномірність розвитку громад, опір окремих адміністративних структур, недосконалість механізмів взаємодії між рівнями влади. Перспективи подальших досліджень полягають у вдосконаленні інституційного середовища для повноцінної реалізації фінансової децентралізації, забезпеченні збалансованого територіального розвитку, а також у розробленні нових механізмів громадської участі у формуванні місцевої політики. Отримані результати можуть бути використані для підвищення ефективності державного управління, удосконалення законодавства та формування стратегій сталого регіонального розвитку

зміни, місцеві бюджети, автономія, рівень життя, розширення прав, розвиток, суспільний добробут

Постановка проблеми. В умовах глобальної нестабільності держави змушені шукати нові моделі управління, здатні забезпечити стійкий розвиток і ефективне використання ресурсів. Для України після 2014 року ключовим напрямом реформ стала децентралізація, спрямована на зміцнення місцевого самоврядування, вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів і зменшення просторових диспропорцій. Економічна децентралізація виступає інструментом модернізації державного управління, формуючи фінансову самостійність і відповідальність громад. Проте результативність процесу залежить від збалансованого розподілу ресурсів і повноважень між центром та регіонами. Недостатнє фінансове забезпечення або нечіткий розподіл компетенцій можуть посилити регіональні диспропорції.

Попри успіхи реформи, в Україні все ще зберігаються проблеми ефективного використання місцевих фінансових ресурсів. У багатьох громадах спостерігається низька віддача бюджетних видатків через обмежені управлінські компетенції, нерівність податкової бази та невідповідність між фінансовою автономією і реальними

можливостями. Це зумовлює ризики нецільового використання коштів і зниження довіри до децентралізації.

Невирішеним залишається питання узгодження політичних і економічних аспектів реформи. Передача ресурсів без належної адміністративної спроможності місцевих органів влади може відтворювати залежність від центру. Тому головним завданням нинішнього етапу є не лише підтримання децентралізаційних процесів, а й підвищення ефективності управління фінансами територіальних громад із урахуванням міжнародного досвіду, що підтверджує дієвість децентралізації за умов зростання компетентності, підзвітності й прозорості влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вплив децентралізації на соціально-економічні відносини традиційно перебуває у центрі наукових дискусій, оскільки цей процес визначає особливості функціонування публічної влади та розподілу ресурсів у суспільстві. Проблематика економічної децентралізації та її роль у підвищенні ефективності державного управління стала предметом ґрунтовних досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених. Класичні теоретичні засади процесу були закладені в працях В. Оутса [15], який сформулював «теорему децентралізації», доводячи, що розподіл функцій між рівнями влади підвищує ефективність суспільних благ за умови врахування локальних переваг. Він підкреслював, що саме місцевий рівень здатен краще задовольняти специфічні потреби населення, а отже, децентралізація сприяє економічному зростанню та підвищенню соціального добробуту.

Ідеї Оутса були розвинуті в роботах Р. Масгрейва [17], який розглядав фіскальний федералізм як оптимальний механізм розподілу фінансових ресурсів і відповідальності між центральним і місцевим рівнями. Масгрейв визначив три головні функції державних фінансів — алокаційну, перерозподільчу та стабілізаційну — і наголошував, що саме перша має бути децентралізованою, оскільки найбільш ефективно реалізується на місцевому рівні.

Ч. Тібоут [12] у своїй теорії «голосування ногами» висунув гіпотезу, згідно з якою громадяни, маючи змогу вільно обирати місце проживання, «голосують» за ефективність місцевої влади, переміщуючись у ті громади, які краще надають суспільні послуги. Це створює конкуренцію між територіями, стимулюючи органи самоврядування до раціональнішого використання фінансових ресурсів.

Серед сучасних досліджень варто виділити праці Е. Літвака [13], які аналізують роль фіскальної децентралізації у країнах, що розвиваються, та вказують на ризики надмірної фрагментації фінансових ресурсів без належної координації на центральному рівні. У новітніх підходах [14] також наголошується, що успішна децентралізація неможлива без формування системи вертикальної та горизонтальної рівноваги між різними рівнями бюджетів.

Українські вчені також зробили значний внесок у дослідження цього питання. Зокрема, С. Слухай [11] аналізує проблеми фіскальної децентралізації в Україні та підкреслює важливість узгодження повноважень і фінансових можливостей громад. М. Мельник [8] досліджує вплив децентралізації на розвиток місцевих бюджетів і доходну базу територіальних громад, доводячи, що фінансова автономія суттєво підвищує ефективність використання ресурсів за умови відповідального управління.

Крім того, у працях О. Кириленка [5] та В. Кравченка [6] розглядається проблема формування фінансової спроможності місцевих бюджетів, а також ризики нерівномірного розвитку територій. Автори звертають увагу на необхідність запровадження механізмів горизонтального вирівнювання, що дозволяють забезпечити справедливий розподіл доходів між багатшими та менш розвиненими громадами.

Узагальнення наукових позицій дає підстави стверджувати, що децентралізація не є самоціллю, а виступає засобом підвищення ефективності управління та використання публічних фінансів. Водночас більшість дослідників сходяться на думці, що ключовою умовою її успіху є гармонізація між делегованими повноваженнями, фінансовими ресурсами та відповідальністю місцевої влади.

Незважаючи на значну кількість теоретичних і практичних праць, вплив децентралізації на ефективність використання фінансових ресурсів громад в українських реаліях досі залишається недостатньо вивченим, що й зумовлює необхідність подальших досліджень у цьому напрямі, зокрема з урахуванням світового досвіду Німеччини, Польщі, Франції, Швеції та Великої Британії.

Постановка завдання. Мета написання статті полягає у комплексному аналізі реформи децентралізації в Україні, що передбачає виокремлення її ключових досягнень, визначення основних викликів і перешкод у процесі імплементації, а також з'ясування початкових цілей і завдань, закладених перед її впровадженням. Важливим аспектом дослідження є також аналіз світового досвіду реалізації децентралізаційних процесів, що дозволяє здійснити порівняльну оцінку та визначити можливості адаптації зарубіжних практик до українських умов. У процесі дослідження застосовано низку наукових методів, зокрема теоретичне узагальнення, індукцію та дедукцію, аналіз і синтез, а також метод порівняння, який дав змогу зіставити особливості проведення децентралізаційної реформи в Україні з міжнародним досвідом.

Виклад основного матеріалу. Соціально-економічний розвиток та підвищення добробуту населення – це універсальна ціль і ключова функція будь-якої держави. Центральні та регіональні/місцеві органи влади використовують комплекс інструментів для її реалізації. З метою підвищення ефективності управління ресурсами, країни практикують розподіл повноважень. Концепція децентралізації передбачає делегування адміністративних та фіскальних функцій місцевим органам. Вона ґрунтується на припущенні, що місцеве самоврядування спроможне забезпечувати суспільні послуги з вищою ефективністю, ніж централізовані структури.

Економічна децентралізація — це серія послідовних кроків, спрямованих на розподіл управлінських прав і повноважень щодо економічних ресурсів та рішень між центром і місцевою владою. Її головна мета — підвищити загальну ефективність економічної системи та якість надання суспільних послуг на місцях [14, с.1]. Фактично, цей процес є делегуванням повноважень, що дає змогу місцевим органам виконувати функції та залучати ресурси згідно із законом. Однак, унітарні держави, зокрема, часто обмежують місцеву свободу дій у наданні послуг і встановленні податкових ставок. Відповідно, при такому делегуванні місцева влада залишається підзвітною центральній.

Децентралізація включає три основні, взаємопов'язані форми: фіскальну, політичну та адміністративну. Фіскальна децентралізація — це процес, під час якого відповідальність за збір доходів та виконання видаткових програм переходить від центрального уряду до місцевих і субрегіональних органів влади, причому цей рівень, як правило, нижчий у країнах, що розвиваються, порівняно з розвинутими державами [10]. Політична децентралізація спрямована на розширення політичної влади регіонів і міст, посилюючи їхню участь у політичній системі країни та забезпечуючи представлення інтересів населення у процесі прийняття рішень на місцевому рівні. Адміністративна децентралізація являє собою пряму передачу повноважень від центрального державного органу до органів місцевого самоврядування.

Дослідження економічної децентралізації активно розпочалися у 1960-х роках завдяки працям американських професорів, зокрема Р. Масгрейва [17] та В. Оутса [16]. Оутс стверджував, що кожен рівень влади має унікальні переваги та недоліки у реалізації соціально-економічної політики. Він вважав, що центральний уряд повинен

зосередитися на справедливому розподілі доходів та стабілізації економіки. Водночас, на місцеву владу необхідно покласти відповідальність за ефективне надання суспільних послуг та підвищення рівня життя населення громад, враховуючи їхні унікальні потреби. В. Оутс дійшов висновку, що федеративна система є найбільш успішною та ефективною моделлю управління, і наголосив на необхідності постійного перегляду та оптимізації механізмів співпраці між центральною та місцевою владою для забезпечення максимальної ефективності у наданні суспільних благ.

Розширення прав і повноважень місцевої влади є критично важливим, оскільки це значно зменшує інформаційну асиметрію щодо потреб населення. Органи місцевого самоврядування мають якісний і чіткіший доступ до інформації про поточний стан справ у громадах, що, за наявності достатніх прав, дозволяє їм оперативніше та ефективніше вирішувати проблеми на місцях. І навпаки, централізація повноважень неминуче призводить до зниження якості надання суспільних послуг та збільшення часу, необхідного для вирішення локальних питань. Більше того, центральні органи влади мають зосередитися на розробці та реалізації загальнодержавних стратегій розвитку і забезпеченні функціонування держави в цілому; їхня переорієнтація на вирішення місцевих питань ставить під загрозу стабільний розвиток усієї країни.

Уряди різних країн запроваджували децентралізацію та фіскальний федералізм у різний час, керуючись різноманітними передумовами. Наприклад, менш розвинені країни, такі як Аргентина, Бразилія, Нігерія та Індія, використовували цей механізм переважно з економічною метою: для скорочення державних витрат, їхньої оптимізації та вирішення макроекономічних проблем. На противагу цьому, такі держави, як Канада, Швейцарія, Бельгія та Китай, впроваджували політику децентралізації задля надання більшої автономії регіонам з виразними культурними та етнічними особливостями. Таким чином, чинники, що зумовлюють децентралізацію, можуть мати як економічне, так і неекономічне (політичне чи соціальне) походження.

Політична децентралізація впроваджується для оптимізації або заміни поточної політичної моделі управління шляхом розподілу політичних прав та повноважень від центральної влади до місцевої. Проте, методика реалізації децентралізаційних заходів значно відрізняється у кожній країні, оскільки вона залежить від її поточної економічної та політичної ситуації, культури управління та історичних передумов. Зрештою, прагнення до змін в адміністративно-територіальному управлінні безпосередньо впливає на ефективність функціонування всієї державної системи та на раціональне використання наявних ресурсів на місцях.

Федеративна Республіка Німеччина стала однією з перших країн, які успішно реалізували адміністративно-територіальну реформу, що включала укрупнення громад. Її ефективність була забезпечена завдяки добровільному об'єднанню громад і високому рівню демократичності процесу волевиявлення. На противагу цьому, Франція також провела аналогічну реформу, проте її результати виявилися менш вдалимими. Це пояснюється тим, що французька реформа була ініційована «згори», тобто здійснена командно-адміністративним шляхом за ініціативи центральної влади.

Кожна країна, що впроваджувала децентралізацію, неминуче стикалася із завданням ліквідації старих та формування нових адміністративно-територіальних одиниць (таких як комуни, муніципалітети чи райони). Підходи до цього процесу суттєво різнилися: наприклад, Швеція використовувала кількісно-якісний підхід, беручи до уваги ступінь освоєння територій, тоді як у Данії проводилося спеціальне дослідження для визначення природно сформованих зон у соціально-економічних відносинах. Завдяки тривалому аналізу даних було досягнуто значних результатів. При цьому думка місцевого населення мала вирішальне значення, оскільки центральна влада не могла затвердити зміни без погодження представників громад. Очевидно, що

така політика проведення реформ є високоефективною, оскільки вона безпосередньо враховує інтереси тих, на кого ці перетворення впливають.

Українська влада, імплементуючи досвід Польщі, провела децентралізацію, скоротивши кількість районів майже вчетверо. Проте, було не враховано, що польська реформа стикнулася зі значною критикою через те, що численні слабко розвинені регіони опинилися без належної підтримки, що призвело до погіршення їхнього розвитку. Цей факт підкреслює, що планування територіальної організації вимагає не лише механічного об'єднання, а й пошуку оптимальних варіантів рівномірного розподілу територій. Крім того, порівняння даних (табл. 1) про кількість органів влади у Великій Британії, деяких країнах ЄС та Україні свідчить, що, незважаючи на меншу кількість місцевих органів самоврядування, Україна має одну з найбільших кількостей проміжних органів влади.

Ключовим питанням у процесі децентралізації є вибір між рівноправністю та ієрархією у взаємовідносинах інститутів влади різних рівнів. Наприклад, у Франції місцеві органи влади не мають права здійснювати владу чи нагляд над іншими місцевими органами, тоді як у Німеччині таке право існує. Ці різні підходи мають свої недоліки: вони можуть або обмежувати стимули місцевої влади до співпраці з іншими регіонами, або, навпаки, призводити до надмірної концентрації влади, що суперечить принципу її розподілу. Однак, головною умовою та основою для функціонування ефективної моделі державного управління залишається чітке розмежування прав і повноважень між центральною та регіональною владою.

Для подальшої успішної реалізації децентралізації в Україні доцільно зосередитися на кількох ключових рекомендаціях. Насамперед, основою реформи має стати чітке розмежування прав і повноважень між центральною та місцевою владою. Не менш важливим є забезпечення інформування населення про перебіг і значущість цих перетворень. Ключовими завданнями також залишаються оптимізація організації територіальних громад та видатків місцевих бюджетів, які повинні відповідати як бюджетній спроможності, так і потребам місцевого населення. При цьому, укрупнення територій і громад слід здійснювати з обов'язковим урахуванням не лише економічних, а й позаекономічних факторів, особливостей країни та специфіки її адміністративної системи управління.

Після Революції Гідності, у 2014 році, Уряд України розпочав амбітну та комплексну реформу місцевих, субрегіональних і регіональних органів влади. Ідея полягала в розширенні прав місцевого самоврядування для ефективнішого вирішення соціально-економічних питань. Концепція реформи, затверджена у квітні 2014 року, ставила за мету посилення спроможності місцевого самоврядування, підвищення якості державних послуг та повну перебудову всієї системи управління. Ключові ініціативи стосувалися реорганізації територій та фінансів: Верховна Рада ухвалила закони, що передбачали добровільне об'єднання громад у більші структури — об'єднані територіальні громади (ОТГ). Новостворені ОТГ отримали відповідальність за місцевий розвиток та надання суспільних послуг в межах своєї чітко визначеної території.

Таблиця 1 – Кількість органів влади на місцевому та регіональному рівні

Країна	Місцеві	Проміжні	Регіональні
Франція	36 786	101	13
Німеччина	11 252	295	16
Велика Британія	433	-	4
Польща	2 497	380	16
Україна	10 885	488	25

Джерело: [2, с. 8]

Процес створення Об'єднаних територіальних громад (ОТГ), який розпочався у 2015 році, був націлений на забезпечення місцевими органами влади якісніших послуг в сферах медицини, освіти та соціальної підтримки, згідно з рекомендаціями центральної влади. На початковому етапі (2015–2019 роки) об'єднання було добровільним, здебільшого за рішенням місцевих рад. Однак, з 2020 року уряд перейшов до примусового об'єднання громад, що суттєво пришвидшило формування ОТГ. Паралельно з цими адміністративно-територіальними змінами була проведена значна фіскальна децентралізація: зміни до Бюджетного і Податкового кодексів надали ОТГ бюджетні привілеї, включаючи прямі зв'язки з центральним урядом та можливість зберігати значну частку місцевих податкових надходжень. Крім того, центральна влада надала ОТГ значні субсидії на розбудову нової інфраструктури, особливо в охороні здоров'я та освіті, що значно зміцнило їхні фінансові можливості та дозволило взяти на себе більшу відповідальність за надання суспільних послуг. Зокрема, місцева влада ОТГ стала відповідальною за початкову та середню освіту. У результаті, стан справ з освітою в об'єднаних громадах помітно покращився порівняно з необ'єднаними, де зберігалися значне бюрократичне навантаження та залежність від центральних органів влади.

Суттєві зміни в законодавстві значно посилили фіскальну децентралізацію, що підтверджується різким зростанням фінансової автономії місцевих бюджетів у період з 2014 по 2018 рік. Частка місцевих бюджетів у Державному бюджеті України зросла з 42% до 50%, досягнувши рівня, типового для багатьох країн ЄС. Доходи місцевих бюджетів зросли майже втричі — з 68,6 млрд грн (4,2 млрд доларів США) у 2014 році до 200 млрд грн (7,2 млрд доларів США) у 2018 році, що є значним зростанням навіть з поправкою на інфляцію та девальвацію. Особливо вражаючим є збільшення частки місцевих податків та зборів у муніципальних доходах: з мізерних 0,7% у 2014 році до 26,1% у 2018 році. Ці факти переконливо доводять, що реформа децентралізації, завдяки перерозподілу прав та повноважень, мала значний позитивний вплив на добробут місцевого населення та громад. Звіт Інституту стратегічних досліджень (грудень 2018 року) підтверджує ці тенденції: частка місцевих бюджетів у ВВП України зросла з 5,1% до 7,1%, а ендогенні доходи місцевих бюджетів — з 68,6 млрд грн до 189,4 млрд грн. Частка місцевих бюджетів у ВВП з урахуванням трансфертів збільшилася з 45,6% до 51,5%. Крім того, фінансування розвитку територій зросло майже у 40 разів (з 0,5 млрд грн до 19,3 млрд грн), що також демонструє підвищену підтримку центральної влади у забезпеченні належного рівня життя в країні.

Одним із важливих наслідків реформи децентралізації стала кардинальна зміна підходу до місцевого самоврядування та волевиявлення. Виборці в ОТГ тепер зацікавлені в обранні потужніших та незалежніших представників місцевої влади, очікуючи від них покращення якості суспільних послуг та активної підтримки місцевого розвитку. Реформа значно посилює залучення населення до активного політичного життя громад, надаючи нові можливості для участі у громадських обговореннях економічних, екологічних та соціальних проблем. Завдяки цьому комплексному обговоренню громадяни набувають нового досвіду у формулюванні та відстоюванні власних інтересів перед органами місцевого самоврядування.

Підвищення ефективності суспільних послуг досягається за допомогою секторальної децентралізації, в рамках якої місцева влада бере на себе більшу відповідальність. Прикладом є створення освітніх округів, де школи функціонують із місцевими філіями чи підрозділами. Станом на 2018 рік, 44,4% шкіл уже перебували у підпорядкуванні новостворених громад, тоді як решта залишалася у веденні субрегіональних державних адміністрацій. Крім того, на ОТГ поступово перекладається відповідальність за надання адміністративних послуг як в основних, так

і у віддалених населених пунктах: до 2019 року 148 із 787 адміністративних центрів уже управлялися ОТГ. Такі кроки не лише значно скорочують термін надання послуг населенню, але й сприяють наповненню місцевих бюджетів за рахунок адміністративних зборів та плати за сервіси.

Станом на липень 2019 року, менш ніж за п'ять років реформи, до ОТГ об'єдналися 4277 громад, що становило 39% від загальної кількості та охоплювало близько 28% населення. Проте, значна частина громад не розпочала процес об'єднання через низку перешкод. Основними з них були: нездатність або небажання окремих громад вести переговори, низька поінформованість населення про переваги реформи та недовіра до центральної влади. Зокрема, успішні та прибуткові громади не бажали об'єднуватися, оскільки не хотіли ділитися частиною профіцитного бюджету з менш заможними сусідами. Крім того, обласні та районні ради чинили опір, не бажаючи втрачати ресурси, функції та адміністративний вплив. Персонал цих адміністрацій активно протидіяв утворенню ОТГ, побоюючись втрати посад, повноважень та фінансування. Для подолання цього опору було необхідно розширити перепідготовку та передислокацію особового складу, який переходив з-під контролю центральної влади.

Ключовим індикатором позитивного розвитку держави, суспільства та ОТГ є поточний стан відносин між цими суб'єктами з точки зору паритетності, компетентності та прозорості, особливо зважаючи на те, що органи місцевого самоврядування набули значних прав і повноважень. Однак, повномасштабне вторгнення російської федерації у лютому 2022 року внесло значні корективи у подальший розвиток громад і механізм комунікації. Станом на квітень 2024 року, понад 120 старостинських округів в Україні залишилися без очільників-старост через їхню мобілізацію або звільнення. Ця ситуація створює проблему: місцеве населення втрачає контакт із владою та не може належним чином отримати суспільні послуги. Для вирішення цих проблем в умовах воєнного стану народні депутати запропонували законопроект, який передбачає: надання голові громади права призначати виконувача обов'язків старости у разі мобілізації основного старости (з гарантією збереження за ним посади), можливість дистанційного проведення зборів та процедур звітування, а також забезпечення безперервної роботи інституту старост у кризових умовах та умовах воєнного стану.

В умовах воєнного стану реформа децентралізації в Україні зіткнулася з низкою серйозних викликів. Серед них: значне скорочення бюджетних надходжень, що спричинило неплатоспроможність багатьох громад; масштабні руйнування інфраструктури та гостра потреба у фінансуванні для відбудови; відтік робочої сили і, як наслідок, скорочення економічної активності на місцях; а також посилення залежності громад від іноземної фінансової допомоги та грантів. У цій ситуації критично важливою для розвитку громад є спільна координація дій центральної та місцевої влади, особливо у питаннях соціальної політики. Вже очевидно, що навіть після припинення бойових дій повернення до повноцінного довоєнного життя не буде миттєвим [10]. Водночас, для гармонійного розвитку суспільства та його відновлення необхідно неухильно дотримуватися фундаментальних принципів демократичності, свободи слова та децентралізації.

Одним із пріоритетів української децентралізації є посилення економічної стійкості та незалежності громад. До 2023 року частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України була відносно стабільною, коливаючись у межах 22-25%. Однак, після ухвалення рішення про вилучення «військового» податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) з місцевих бюджетів, їхня частка суттєво скоротилася: до 17,8% у 2023 році та до 15,7% у першому кварталі 2024 року [1]. Це рішення спричинило

фінансові складнощі на місцях, змушуючи органи місцевого самоврядування терміново переглядати бюджети та шукати альтернативні джерела фінансування. Ця ситуація підкреслює критичну важливість зваженого та обережного підходу при реалізації економічної та соціальної політики в умовах високої невизначеності, спричиненої зовнішніми потрясіннями.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи вищевикладене, децентралізація є ключовим елементом державної економічної та соціальної політики, спрямованої на підвищення рівня життя населення, забезпечення суспільного добробуту та формування ефективної системи управління територіями. Вона виступає не лише інструментом розподілу повноважень між рівнями влади, але й чинником економічного зростання, розвитку демократичних інститутів і посилення ролі громад у прийнятті управлінських рішень. Реформа, започаткована в Україні у 2014 році, зумовила суттєві позитивні зрушення у фінансовій, соціальній та політичній сферах: зросли обсяги місцевих бюджетів та їхня частка у зведеному національному бюджеті, посилилася фінансова автономія органів місцевого самоврядування, покращилася якість надання публічних послуг, зменшилися корупційні ризики та залежність від центральної влади.

Важливим результатом дослідження стало також узагальнення світового досвіду децентралізації, який демонструє, що успішність реформи безпосередньо залежить від поєднання фінансової самодостатності територій, ефективного міжрівневого партнерства та розвиненої системи громадянської участі. Практики країн ЄС свідчать про доцільність впровадження гнучких моделей бюджетного вирівнювання, стимулювання місцевого бізнесу та створення умов для участі громадян у процесах планування розвитку територій. Зіставлення цих підходів із українським досвідом дозволяє визначити напрями подальшої адаптації та вдосконалення національної моделі децентралізації.

Водночас повномасштабна військова агресія РФ з 2022 року суттєво вплинула на темпи та напрями реалізації децентралізаційної реформи. В умовах воєнних викликів перед центральними та місцевими органами влади постає завдання пошуку оптимальних управлінських рішень, які забезпечують не лише функціонування критичної інфраструктури й надання базових публічних послуг, а й підтримку економічної активності та соціальної згуртованості населення. Ключовим завданням стає посилення координації між рівнями влади, удосконалення фінансових інструментів і механізмів ресурсного забезпечення громад, що дозволить зберегти досягнення попередніх етапів реформи та адаптувати систему управління до нових реалій.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому аналізі впливу децентралізації на розвиток людського потенціалу, формування фінансової стійкості громад, залучення інвестицій і забезпечення економічної безпеки на місцевому рівні. Особливої уваги потребують питання удосконалення фіскальної політики, цифровізації управлінських процесів, розроблення інноваційних підходів до територіального планування та створення моделей взаємодії держави, бізнесу і громади в післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Аналіз місцевих бюджетів за січень–квітень 2024 року. Веб-портал «Децентралізація». 2024. URL: <https://decentralization.ua/news/18256> (дата звернення: 01.11.2025).
2. Бібік Н.В., Шаповал Г.М. Аналіз міжнародного досвіду розвитку територіальних громад та визначення напрямків його впровадження в Україні. *Сучасний стан наукових досліджень та технологій в промисловості*. 2019. № 2(8). С. 5–14.

3. Децентралізація і формування політики регіонального розвитку в Україні: наук. доп. [Шевченко О.В., Романова В.В., Жаліло Я.А. та ін.]; за наук. ред. д-ра екон. наук Я. А. Жаліла. Київ: НІСД, 2020. 153 с.
4. Дробот І. Гарантування місцевого самоврядування України в умовах децентралізації державного управ. ління та правового режиму воєнного стану. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2023. № 29. С. 174–178.
5. Кириленко, О. П. Місцеві бюджети України: етапи становлення та розвитку. *Науковий вісник ВДУ. Сер. Економічні науки*. 2001. № 3. С. 285–290.
6. Кравченко В. І. Місцеві фінанси України: навч. посіб. Київ: Знання, 1999. 487 с.
7. Мацедонська Н.В., Клівіденко Л.М. Децентралізація в Україні та основні шляхи її впровадження в сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2017. № 8. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/103.pdf (дата звернення: 01.11.2025).
8. Мельник Л.М., Ляшенко В.М. Бюджетна політика регіонального розвитку в умовах децентралізації. *Економіка та суспільство*. 2017. С. 1173–1178. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/196.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 01.11.2025).
9. Мещан І. Децентралізація в Україні: імплементації на регіональному рівні. Реформа децентралізації в Україні: здобутки та перспективи: матеріали міжнар. круглого столу до Дня місцевого самоврядування в Україні (Київ, 9 груд. 2021 р.) / за ред. Л.Г. Комахи, О. М. Андреевої, В.С. Колтун. Київ : ННІ ПУДС КНУ, 2021. С. 34–35.
10. Попов І. Децентралізація 2.0. Якими будуть відносини центру і регіонів після війни? *Український інститут майбутнього*. 2023. URL: <https://surl.li/emamzw> (дата звернення: 01.11.2025).
11. Слухай С. В., Дерев'янчук В. Є. Вплив децентралізації на економіку регіонів України. *Ефективна економіка*. 2022. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2022/17.pdf
12. Charles M. Tiebout. «A Pure Theory of Local Expenditures», *The Journal of Political Economy*, Vol. 64, No. 5, (Oct., 1956), pp. 416–424. URL: <http://www.jstor.org/stable/1826343> (дата звернення: 01.11.2025).
13. Jennie Litvack, Junaid Ahmad, Richard Bird. *Rethinking Decentralization in Developing Countries*. World Bank Sector Studies Series, 1998.
14. Lucas Javier Ford. Understanding Ukraine`s decentralization reform: is it just money, or something else driving the amalgamation progress, Kyiv School of Economics. 2020. 40 p.
15. Oates, W.E. *Fiscal Federalism*. New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1972.
16. Oates, Wallace, E. An Essay on Fiscal Federalism. *Journal of Economic Literature*, 1999, 37 (3): 1120–1149. DOI: <https://doi.org/10.1257/jel.37.3.1120>.
17. Richard A. Musgrave. *The Theory of Public Finance* (1959).

References:

1. Analysis of local budgets for January–April 2024. (2024). *Detsentralizatsiia*. <https://decentralization.ua/news/18256>.
2. Bibik, N. V., & Shapoval, H. M. (2019). Analysis of international experience in the development of territorial communities and determination of directions for its implementation in Ukraine. *Suchasnyi stan naukovykh doslidzhen ta tekhnologii v promyslovosti*, 2(8), 5–14 [in Ukrainian].
3. Shevchenko, O. V., Romanova, V. V., Zhalilo, Y. A. et al. (2020). *Decentralization and formation of regional development policy in Ukraine*. Y. A. Zhalilo (Ed.). Kyiv: NISD [in Ukrainian].
4. Drobot, I. (2023). Guaranteeing local self-government of Ukraine under the conditions of decentralization of public administration and the legal regime of martial law. *Teoretychni ta prykladni pytannia derzhavotvorennia.*, (29), 174–178 [in Ukrainian].
5. Kyrylenko, O. P. (2001). Local budgets of Ukraine: stages of formation and development. *Naukovyi visnyk VDU. Serii. Ekonomichni nauky*, (3), 285–290 [in Ukrainian].
6. Kravchenko, V. I. (1999). *Local finances of Ukraine*. Kyiv: Znannia [in Ukrainian].
7. Matsedonska, N. V., & Klyvidenko, L. M. (2017). Decentralization in Ukraine and the main ways of its implementation in modern conditions. *Ekonomika ta suspilstvo*, (8). https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/103.pdf [in Ukrainian].
8. Melnyk, L. M., & Liashenko, V. M. (2017). Budget policy of regional development in the context of decentralization. *Ekonomika ta suspilstvo*, (13), 1173–1178. https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/196.pdf [in Ukrainian].
9. Meshchan, I. (2021). Decentralization in Ukraine: implementation at the regional level. In *Decentralization reform in Ukraine: achievements and prospects* (pp. 34–35). L. H. Komakha, O. M. Andrieieva, & V. S. Koltun (Eds.). Kyiv: NNI PUDS KNU [in Ukrainian].
10. Popov, I. (2023). *Decentralization 2.0: What will the relationship between the center and the regions be after the war?* Ukrainian Institute for the Future. <https://surl.li/emamzw> [in Ukrainian].

11. Slukhai, S. V., & Derevianchuk, V. Ye. (2022). The impact of decentralization on the economy of Ukraine's regions. *Efektivna ekonomika*, (1). http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2022/17.pdf [in Ukrainian].
12. Tiebout, C. M. (1956). A pure theory of local expenditures. *The Journal of Political Economy*, 64(5), 416–424. <http://www.jstor.org/stable/1826343> [in English].
13. Litvack, J., Ahmad, J., & Bird, R. (1998). *Rethinking decentralization in developing countries*. World Bank Sector Studies Series [in English].
14. Ford, L. J. (2020). *Understanding Ukraine's decentralization reform: Is it just money, or something else driving the amalgamation process?* Kyiv School of Economics [in English].
15. Oates, W. E. (1972). *Fiscal federalism*. New York: Harcourt Brace Jovanovich [in English].
16. Oates, W. E. (1999). An essay on fiscal federalism. *Journal of Economic Literature*, 37(3), 1120–1149. [in English] <https://doi.org/10.1257/jel.37.3.1120>.
17. Musgrave, R. A. (1959). *The theory of public finance*. New York: McGraw-Hill [in English].

Ihor Zabazhan, Postgraduate (student of the third (educational and scientific) level of higher education)
Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytsky, Cherkasy, Ukraine

Economic Decentralization in Ukraine: Achievements, Key Challenges, and World Experience

The purpose of the article is to conduct a comprehensive study of the process of economic decentralization in Ukraine in the context of global instability and the need to build an effective regional governance system. The research focuses on the redistribution of powers between central and local authorities, the search for an optimal governance model capable of ensuring sustainable socio-economic development of communities. Decentralization is considered as an instrument for improving resource efficiency, strengthening local self-government, and developing democratic institutions that enhance public welfare and reduce socio-economic disparities among regions.

The article provides a systematic analysis of the theoretical foundations of decentralization, identifying its key forms – fiscal, political, and administrative – and tracing the evolution of scientific approaches to its implementation, particularly in the works of W. Oates, R. Musgrave, C. Tiebout, and Ukrainian scholars. Through a comparative analysis of international experience (Germany, France, Poland, Denmark, Sweden), the study identifies the main patterns and features of administrative-territorial reforms that served as models for Ukraine. It highlights the course of Ukraine's decentralization reform after 2014, its impact on enhancing the financial autonomy of local budgets, strengthening local governance institutions, and improving the quality of public services in education, healthcare, and social policy. The article analyzes fiscal outcomes, changes in the revenue structure of local budgets, the dynamics of establishing amalgamated territorial communities (ATCs), and the factors influencing their effectiveness.

The study concludes that decentralization in Ukraine has become one of the key drivers of democratization, governance efficiency, and regional economic sustainability. However, several challenges remain, including unequal community development, resistance from certain administrative bodies, and weaknesses in intergovernmental coordination mechanisms. The prospects for further research lie in improving the institutional environment for effective fiscal decentralization, ensuring balanced territorial development, and developing new mechanisms for citizen participation in local policymaking. The obtained results can be used to enhance public administration efficiency, refine legislation, and design strategies for sustainable regional development.

changes, local budgets, autonomy, standard of living, expansion of rights, development, social welfare

Одержано (Received) 07.10.2025

Прорецензовано (Reviewed) 12.10.2025
Прийнято до друку (Approved) 23.12.2025